

חיבטים לשוניים בפרשת יתרו עח

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת יתרו ובהפטרה ובראשון של משפטים

ג נְכַרְיָה: נר"ן בקמץ חטוף, הר"ש בחירק חסר, דגש חזק ביר"ד ותחתיה קמץ, אין לקרא 'נוכריא'ה

ה אֶל-הַמִּדְבָּר: הבי"ת ברביע, לא במתיגה זקף¹

ז הָאֱלֹהִים: טעם סו"פ באל"ף²

ח מִצְאָתָם: במלעיל

ט וַיַּחַד: החי"ת בפתח והדל"ת בשוא נח ודגש

יח יא זָדוּ: במלרע

יב לֶאֱכֹל-לֶחֶם: יש לקרוא בהעמדה קלה בלמ"ד הראשונה, כ"ף בקמץ חטוף (קטן), ויש להפריד בין המילים
אע"פ שהן מוקפות

יח טז וַשְׁפֹּטֵהִי: טי"ת בשווא נח על אף הקושי שבקריאה עקב דמיון הצלילים

יח כ יִלְכוּ בָּהּ: טעם נסוג אחור ליר"ד ועם זה השוא נע

יח כא שְׁנָאִי בָּעַע: טעם נסוג אחור לש"ן המנוקדת בחולם חסר והנר"ן אחריה בשווא נע

יח כג וַיִּכְלֹתָ: במלרע, הכ"ף בקמץ קטן

יח כו יִשְׁפּוּטוּ: במלרע, הפ"א בשורק

יט ב וַיַּחַן-שָׁם: געיה ביר"ד

יט ג וַתִּגֵּד: הגימ"ל בצירי ואין להשמיע את היר"ד שלאחריה

יט ה וְהִיָּתָם: במלעיל. סָגְלָה: יש להדגיש את הלמ"ד

יט ו תִּהְיוּ-לִי: געיה בתי"ו

יט י וְקִדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר: על פי ברויאר ורב הספרים אשר בידינו, ההטעמה היא - מרכא טפחא אתנח

יט יג יִיָּרָה: יר"ד ראשונה בחירק חסר, יר"ד שניה בקמץ ובדגש חזק

יט יח עֲשֹׂן: מנוקד קמץ ופתח, פועל בעבר³ אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ: להקפיד על הפרדת ה' – באש⁴

יט יט הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד: טעם טפחא בתיבה הוֹלֵךְ

יט כד פֶּן-יִפְרֹץ-בָּם: הר"ש בקמץ קטן

עשרת הדברות⁵

בטעם תחתון: מִבֵּית במונח עֲבָדִים באתנח, הפסוק הראשון מסתיים בתחילת הדיבר השני בתיבה עַל-

פָּנֶי ולכן הנר"ן בקמץ

¹ המצאת רו"ה (מתיגה זקף) נסתרת ממקורות מדויקים

² וכן בכל מקום, "תיקון" וחומש איש מצליח וסידורי איש מצליח ועבודת ה' (חולון) שיבשו!

³ מתוך הערה שבספר תורה קדומה

⁴ יש להחיש את קריאת שם ה' כך שישמע קרוב יותר לתיבה הקודמת

⁵ בשנים קודמות צורף לגליון זה קובץ פי די אף בעריכת ידידנו ר' יעקב לוינגר נר"ו המראה בבירור את ההבדלים בין הטעם העליון לתחתון.

בטעם עליון: **מִבֵּית** במרכא **עֲבָדִים** בסילוק (ס"פ) וזהו הנוסח הנכון לטעם עליון. אין להשגיח על אותם הוצאות אשר צירפו את הדיבר הראשון והשני אל פסוק אחד ארוך. הפסוק השני מתחיל ב- **לֹא יְהִיָּה-לָךְ, עַל-פְּנֵי** והנו"ן בפתח, וטעם אתנח בתיבת **לְשֹׁנָי**. כך יוצא שכל דיבר נתון בפסוק נפרד. כמו כן, אין להשגיח כלל על הרביע שיש בקורן במילה **עבדים**.

כ ה **תְּעַבְדֶּם**: הת"ו בקמץ רחב והעי"ן בקמץ קטן. **קָנָא**: קו"ף פתוחה ויש להדגיש את הנו"ן להבדיל לשון קנאה מלשון קנין. **וְעֵשָׂה**: טעם נסוג אחור לעי"ן

פסוק	טעם עליון	טעם תחתון
ט	וְעֵשִׂיתָ כָּל-מְלָאכְתְּךָ וְעֵשִׂיתָ בטעם משרת ולכן הכ"ף בתיבת כָּל רפויה	וְעֵשִׂיתָ כָּל-מְלָאכְתְּךָ וְעֵשִׂיתָ בטעם מפסיק - הכ"ף בתיבת כָּל דגושה
יג	לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנָּאֵף: ס לֹא תִגְנֹב: הת"וין דגושות	לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנָּאֵף: ס לֹא תִגְנֹב: הת"וין רפויות, הצד"י בקמץ גם בתחתון

כ יד **וְעַבְדֻ וְאַמְתֹּ וְשִׁוְרוּ וַחֲמֹרוּ**: וא"ו החיבור מנוקדת: שווא, פתח, שווא, פתח
 כ טז **וְאֵל-יִדְבָּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת:** יש להחיש את קריאת התיבה **אֱלֹהִים** להסמיכה לתיבה הקודמת

כ כ **אֱלֹהֵי כֶסֶף:** טעם נסוג אחור ללמ"ד

כ כ **לֹא-תִגְלֶה:** הת"ו בחירק חסר ודגש חזק בגימ"ל הקמוצה

הפטרה בישעיהו ו א - ז ו, ט ה-ו:

ו א **וְשׁוּלְיוֹ מְלֵאִים אֶת-הַהִיכָל:** טעם טפחא בתיבת **וְשׁוּלְיוֹ**

ו ד **אֲמוֹת:** ידגיש את המ"ם להבדיל מלשון שפחה

ו ה **כִּי אֶת-הַמֶּלֶךְ:** המילה **כִּי** מוטעמת ברביע טעם מפסיק, כך הדבר במדויקים⁶, ולא בדרגא

ו ו **וַיַּעַף:** העי"ן בקמץ קטן. **רִצְפָּה:** הפ"א דגושה⁸. **בְּמִלְקָחִים:** הקו"ף בפתח

ו ז **וַיַּגַּע:** במלרע, היו"ד בפתח לא בחירק

ו ח **יִלְךְ-לָנוּ:** געיה ביו"ד

ו י **וְשָׁב:** וי"ו החיבור בקמץ. **וּרְפָא לָו:** טעם נסוג אחור לרי"ש

ו יא **אִם-שָׂאוּ:** במלרע

ו יב **וּרְבָה:** הטעם בב"ת מלרע

ו יג **עֲשֵׂרָה:** רי"ש בחירק חסר, יו"ד בקמץ ודגש חזק. **וְשָׁבָה:** הטעם בשי"ן מלעיל⁹

ז ב **נָחָה:** הטעם בנו"ן מלעיל הקורא מלרע משנה לזמן בינוני (הווה)

ז ג **וְשָׂאָר יָשׁוּב בְּנֶדֶךְ:** אף על פי שהטעם מפסיק בתוך השם, כך צריך לקרוא, הטפחא בתיבת **וְשָׂאָר**

⁶ מקור השיבוש כנראה בכך שחלק מהדפוסים וכתבי היד הטעימו הטעמה כפולה על גבי אותו טקסט וכך נוצר קושי לזהות את ההטעמה המיועדת לכל חלוקה
⁷ כא"צ לנינגרד וקסוטו
⁸ כשמדובר על רצפת הבית הפ"א רפויה
⁹ וי"ו ההיפוך לעתיד משנה למלרע רק מדבר ונוכח (אני ואתה).

ז ד הַשְׁמֵר: כאן המקום היחיד המוטעם מלרע, והמ"ם בצירי, בשאר מקומות הטעם בשי"ן והמ"ם בסגול

ז ו בֶּן-טִבְאֵל: הטי"ת בקמץ רחב והבי"ת אחריה בשווא נע

ט ו לִם רִבָּה: קרי לְמִרְבָּה

ראשון של משפטים:

כא ד וַיִּלְדֵה-לָּו: געיה ביו"ד ולמ"ד בשווא נע, הקורא נח משבש את המשמעות¹⁰ לָו: הלמ"ד רפויה

כא ו וַרְצֵעַ: יש להשמיע את העי"ן בסוף מילה, הקורא בה"א משבש את המשמעות עד כדי גיחוך

כא ח אִם-רָעָה: להקפיד על קריאת העי"ן, שלא יישמע מלשון ראייה. כתיב: לָא קרי: לָו

כא ט יִעֲדָנָה: היו"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא במקומו

כא יב וְשִׁמְתִי: הטעם בתי"ו מלרע

כא טו וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ההפסקה העיקרית בטפחא, יש להחיש את קריאת

התיבה וְאִמּוֹ להסמיכה לתיבה שלפניה וכן הדבר בפסוק יד וְכִי-יָזַד אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ

בְּעֶרְמָה וכן הוא בהמשך יז וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת

מקורות הנוסח לפרשת יתרו טופלו בגליון משנת עז

דפי בר-אילן יתרו עז בני משה ומתן תורה יונה בר מעוז¹¹

כאשר מתייחסים לשאלה, מתי הגיע יתרו להר האלוהים, לפני מתן תורה או לאחר מכן,¹² יש לתשובות השלכות¹³ על בניו של משה יותר מאשר על יתרו עצמו. אם יתרו בא לאחר מעמד הר סיני, משמעות הדבר היא שנכדיו גרשם ואליעזר, שבאו עמו, היו הגרים הראשונים שנסתפחו לעם ישראל לאחר קבלת התורה. אמנם, כל עם ישראל עבר מעין תהליך גיור זמן קצר לפני כן, אך להשתתפות במעמד הר סיני יש תפקיד מרכזי ביותר בעיצוב הוויית העם, לא רק מעצם ההסכמה המודעת להיות "מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ" (שמ' יט:ו), אלא גם בגלל חווית המעמד, המהווה חלק עקרוני מהמהפך הרוחני. דבר זה הדגיש משה בנאומו ערב מותו:

רָק הַשְׁמֵר לָךְ וְשִׁמְר נַפְשְׁךָ מֵאֵד פְּתִישְׁכָּה אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-רָאוּ עֵינֶיךָ וּפָנִי-סוּרוּ מִלְּבַבְךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בְנֵיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחַרְבַּ בְּאֵמַר יְיָ אֵלֵי הַקְהֵל-לִי אֶת-הָעָם וְאֶשְׁמַעֵם אֶת-דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל-הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל-הָאָדָמָה וְאֶת-בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן: (דב' ד:ט-י; ובהרחבה בהמשך הפרק).

אמנם, החוויה הייחודית הזאת לא הייתה נרשמת בתודעה של גרשם ואליעזר, בשל גילם הרך, והדבר נכון לכל הטף בעם ישראל, אך הרושם הרוחני והרגשי היה נחרט בלב ובנשמה, והם היו נעשים שותפים מכוחו לתת-מודע הקולקטיבי של העם.

דבר זה נרמז בדברי משה במקום נוסף. בטקס כריתת הברית בערבות מואב, שבו השתתף גם הטף, משה אומר על אותה ברית:

וְלֹא אֶתְכֶם לְבִדְכֶם אֲנֹכִי כָרַת אֶת-הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת-הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: כִּי אֶת-אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֹה עֲמָנוּ עָמַד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פֹּה עֲמָנוּ הַיּוֹם: (דב' כט:יג).

אותם שאינם פה הם הדורות העתידיים,¹⁴ [א"ה: לא ידעתי מה צורך במלה 'עתידי', כמדומה שתוספת היו"ד אינה מוסיפה] גם צאצאי הטף שאינו מודע לגודל המעמד ולמשמעו, אך הטף יוריש את המחויבות לברית ברבדים נסתרים של התת-מודע.

¹⁰ הגעיה ביו"ד איננה בכ"י, בעיקר צריכים להזהר כאן מי שאינם מבחינים בין קמץ לפתח

¹¹ גב' יונה בר מעוז לימדה במחלקה לתנ"ך ובמחלקה ללימודי יסוד ביהדות. היא עובדת בכירה במפעל מקראות גדולות הכתר", שם היא עוסקת בהתקנת פירושי המפרשים.

נותן התורה זיכנו לחזור ולהתנחל בארץ הקודש. מאמר זה מוקדש לכל עובדי אדמתה ומפריחי שוממותה, ובתוכם חתני שלמה כהן מהיישוב דלב. בָּרַךְ ה' חֵילוֹ וּפְעָלוֹ יָדָיו תִּרְצָה.

¹² כפי שהוצגה השאלה והתשובות השונות בבבלי זבחים קטז ע"א: "בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי, חד אמר: יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר: יתרו אחר מתן תורה היה"... (ונחלקו חכמים מה שמע).

¹³ מודעת זאת שד"ר יצחק אבינרי ז"ל התנגד לשימוש במלה זו שנוצרה בהשפעת שפות אחרות והיא מיותרת.

¹⁴ כך לפי מדרש נחומא נצבים ג. יונתן זקס בספרו רדיקלית אז, רדיקלית עכשיו (תרגם מנשה ארבל, הוצאת שלם, ירושלים התשס"ז, עמ' 9-3) הרחיב את הדיון בשאלה כיצד אפשר לחייב דורות עתידיים באירוע שכלל לא השתתפו בו.

ייתכן מאוד, שבשל היעדר החוויה המרכזית הזאת של מעמד הר סיני בחייהם של גרשם ואליעזר, לא בחר בהם ה' להנהיג את העם אחרי פטירת אביהם, ואולי מאותה סיבה יימנע מכל הגרים האחרים בכל הדורות לעמוד בראש העם.¹⁵

אלא שלפי מהר"ל, גם אילו באו בני משה לפני מתן תורה, הייתה חסרה בנשמותיהם חווית יסוד אחרת, והיא יציאת מצרים. ואלה עיקרי דבריו:¹⁶

בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לִצְאַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי: (שם' יט:א) - יש לשאול: למה נסמכה פרשה זאת אל וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנָו שְׁקֵדָם לֵה (שם יח:כז)? ...דאין לומר שרצה הכתוב לסמוך כל ספורי ענין יתרו יחד, שהרי בפרשת "בהעלותך" היה עדיין יתרו עם ישראל ונכתב עוד ממנו שם בדגלים (במ' י:כט-לב)...

...ונראה לומר כי פרשה זאת, היא פרשת מתן תורה, נסמכה אל "וישלח משה את חותנו" וגו', להורות לנו כי לישראל בפרט ובעצם נתייחסה נתינת התורה בהחלט ולא לזולתן מהעמים. וכאשר יובן מאמרו "אֲנֹכִי

ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:" (שם כ:ב) - תלה הדבר בהוציאו אותם ממצרים ולא אמר 'אשר בראתי את כל'... אלא שרצה לומר: אחר שהוצאתי אתכם ממצרים מבית עבדים, היא היא סבה מכרחת אתכם לעבדים לי, ושמוכרחים אתם לקבל גזירתי ותורתי בעל כרחכם. רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך לא עלה לרצון לפניו יתברך שיאמרו "מרצון נפשנו הטוב נעשה זאת", רק יהיו עבדים קנויים לו בהכרח. ... נתבאר לך גם כן, כי יתרו לא היה שייך בבחינה זאת, שלא הוציאו ממצרים, ולא תהיה לו קבלת התורה כי אם מרצון עצמו, מה שאין דעתו יתברך נוחה בו כנזכר.

גם מבלי להיכנס לעמקי הגותו של מהר"ל, ברור שהוא רואה ביציאה ממצרים תנאי הכרחי בהפיכת עם ישראל לעמו הנבחר של ה'. ולכן יתרו, שלא היה עבד ולא הוצא ביד חזקה ובזרוע נטויה ממצרים, אינו שייך כלל למעמד מתן תורה, אף אם עמדו רגליו בתחתית הר סיני, ועינו חזו את המראות הגדולים, ואוזניו שמעו את הקולות המפליאים. מכאן שגם בני משה נמצאים באותו מעמד רוחני, ואינם חלק מהגרעין המהותי של עם ישראל, אלא הם נספחים אליו מבחוץ כזרים.

ברצוני להציע במאמר זה, שמעמדם של בני משה שונה ממעמד יתרו, משום שלהם נעשתה מעין יציאת מצרים פרטית, סמלית אמנם, אך לא פחות משמעותית. הכוונה לאותו מפגש לילי תמוה ונורא,¹⁷ ברדת משה מצרימה עם משפחתו:

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיֵּרָכְבּם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשֻׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:

*******וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלֹךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ: וַתִּקַּח צִפְרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עַרְלַת בְּנָהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר

כִּי תַתִּידְדָּמִים אֶתָּה לִי: וַיֵּרָךְ מִמֶּנּוּ אֶזְ אִמְרָה חֲתָן דָּמִים לְמוֹלֶת: (שם' ד:כ,כד-כו).

אין זה חשוב לענייננו על מי ריחפה סכנת המוות באותו מפגש, אם על משה, משום שלא מל את בנו או מסיבה אחרת, אם על אליעזר, הבן הקטן שלא נימול,¹⁹ או אולי על גרשם הבכור שלא נימול.²⁰ בין כך ובין כך, ההקשר שבו סופר האירוע אומר שהוא חלק מהותי ממכת בכורות, שכן האיום על פרעה בהמתת הבכורות מופיע כאן בפעם הראשונה, כשהוא שתול ללא הפרדה כלשהי באמצע סיפור הירידה למצרים, בין הפסוקים כ וכו'.

******וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה... וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרַעֲהָ כֹה אָמַר ה' בְּנֵי בְכֹרֵי יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר אֱלֹיֶיךָ שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִעֲבֹדָנִי וַתִּמָּאֵן

לְשַׁלְּחָם הִנֵּה אֲנֹכִי הֹלֵךְ אֶת־בְּנֶךָ בְּכַרְךָ: (שם' ד:כא-כג). הקשר בין מכת בכורות לסיפור הפגישה במלון מתחזק, אם שמים לב לניסוחה של ההודעה על מכת בכורות כשהגיע זמנה:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אָנִי יוֹצֵא בְתוֹךְ מִצְרַיִם: וּמַת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם *******21 וְהָיְתָה

צִעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף: (שם' יא:ד-ו).

¹⁵ כדברי רמב"ם בהלכות מלכים ומלחמותיהם א, ד: "אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל, ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה, אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות, ואין צריך לומר דיין או נשיא". אמנם מיכאל אברהם מנסה במאמרו "[מעמדו ההלכתי של גר](#)" (במרשתת) למתן את האפליה ההלכתית, וטוען שכנראה מדובר "באיסור שהוא תוצאה של נסיבות חברתיות נתונות, ואולי אפילו בהמלצה גרידא", אך הניסוח הנחרץ של דברי רמב"ם מצביע על עיקרון מהותי יותר.

¹⁶ מתוך ההקדמה של **דרוש על התורה ועל המצות**, בתוך **ספר דרשות מהר"ל מפראג**, מהדורת מכון תורה שלמה, ירושלים תשכ"ח, ע' ג-ד. הפיסוק ומראי מקום נוספו על ידי.

¹⁷ אין ההסבר במאמר זה מנסה לרדת למלוא עומקו של האירוע, אלא להאיר היבט אחד שלו.

¹⁸ במקום זה באים במקרא כמה פסוקים שנדלג עליהם כאן, והם יצוטטו ויידונו בהמשך המאמר (לאחר סימון 2 כוכביות). דרך זו באה להפנות את תשומת לב הקורא למיקומם המיוחד.

¹⁹ כנאמר בבבלי נדרים לא ע"ב: "תניא, ר' יהושע בן קרחה אומר: גדולה מילה - שכל זכיות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה... אמר רבי: חס וחלילה שמשו רבינו נתרשל מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא סכנה היא... אמול ואשהו שלשה ימים, הקב"ה אמר לי "לך שוב מצרים" (שם' ד:טז)! אלא מפני מה נענש משה? מפני שנתעסק במלון תחלה ... רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא למשה רבינו בקש שטן להרוג אלא לאותו תינוק".

²⁰ לפי **מכילתא דרבי ישמעאל** יתרו, מסכתא דעמלק פרשה א, ולפי תרגום התורה המיוחס ליונתן, הבן שלא נימול היה גרשם. אמנם בשני המקורות האלה חייו של משה הם העומדים בסכנה, אך לפי דעתו של רבן שמעון בן גמליאל, שזכור בהערה הקודמת, הבן שלא נימול היה בסכנת מוות, ועל כן הוא עשוי להיות גרשם.

²¹ במקום זה באים במקרא כמה פסוקים שנדלג עליהם פה והם יצוטטו ויידונו בהמשך המאמר (לאחר סימון 3 כוכביות). דרך זו באה להפנות את תשומת לב הקורא למיקומם המיוחד.

המשתמע מן הניסוח הזה הוא שכל בכור במצרים ימות, בלי יוצא מן הכלל; וכיוון שהמילה "כל" בתנ"ך משמעה לעתים קרובות "הרבה", ולא דווקא המכלול, נוספה באותו פסוק הגדרה מכלילה חד-משמעית: ***וְהָיְתָה צִעָקָה גְדֹלָה בְּכָל־אַרְץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף: מכאן שסכנת מוות ריחפה גם על בכורי עם ישראל. אמנם, בצמוד לאיום במיתת הבכורות ניתנה הבטחה, שתהיה הבחנה נסית בין בני ישראל לבין כל יתר העממים: וְלָכֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרְץ־לָלֵב לִשְׁנֹן לְמַאֲיֵשׁ וְעַד־בִּהְמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁל יִפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: (שם:ז), אך יסתבר בזמן האירוע, שיש צורך באות חיצוני על בתי בני ישראל, שייעשה על ידי בני ישראל עצמם, כדי שהבטחה זאת תתממש: וְהָיָה הָדֵם לָכֶם לְאֹת עַל הַבְּתִיִּם אֲשֶׁר אֲתֶם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הָדֵם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יָהִי בְכֶם נִגָּף לְמִשְׁחִית בְּהִכָּתִי בְּאַרְץ מִצְרַיִם: (שם' יב:ג). לולי אותו סימן דם על הבתים היה מתקיים גם בישראל וְתָהִי צִעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מָת: (שם:ל).

וכמו אצל בני ישראל בליל הכאת הבכורות, מאיימת סכנת מוות על משפחת משה במלון, היינו בלילה (אולי כבר בתחום מצרים), וברור שהייתה עלולה להיות שם צעקה גדולה, כי בכל מקרה עמד מישוהו למות,²² לולי הדם שנזרק שם על ידי צפורה²³ בתושייה מדהימה. דם המילה שזרקה צפורה מחובר עם ליל הכאת הבכורות, גם בשל האיסור על ערל ובן נכר לאכול מקרבן הפסח, שנעשה לראשונה בעת ההבחנה הגורלית בין בני ישראל לבין כל יתר העממים במצרים. אם כך, בזכות אמם נמצאו בני משה מסומנים בסימון הייחודי לעם ישראל, וכמו כל עם ישראל הופרשו גם הם לחיים לאחר שעמדו למות. הפרשנות שהוצעה כאן לסיפור המפגש במלון מתחזקת מכוח המילה המנחה "וַיִּפְגְּשׁוּהוּ", שתרגומה לכך שכל האירוע המפחיד הזה נועד גם לחבר בין משפחת משה לבין ה', ובכך לחבר אותם לעם ישראל. משמעה העמוק של המילה הזאת מתברר מיד בפסוק הצמוד לפגישה במלון: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן לֵךְ לְקַרְאֵת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בַּחֹר הָאֱלֹהִים וַיִּשָּׁק לוֹ" (שם:כז).

ה"פגישה" בין משה ואהרן היא מעשה של אהבה וחיבור, למרות שיש חשש לקנאה ולתחרות. מרגע הפגישה מתחיל שיתוף פעולה הדוק שמאפשר את הוצאת עם ישראל ממצרים. בדומה לזה, הפגישה של ה' עם בני משפחת משה באה ליצור עמם חיבור לטובה, על אף החזות הקשה והמאיימת, והיא הופכת אותם לחלק בלתי נפרד מיציאת מצרים. בכך הם אף מקדימים את בני ישראל, ביציאה ממוות לחיים בהשגחה מיוחדת של ה' עליהם, ובעשיית מעשה אמוני משמעותי מצדם (בשל גילם, אמם היא העושה את המעשה למענם). בשל הפגישה הזאת, יהיו בני משה ראויים בעתיד להגיע אל הר האלוהים, כאהרן עתה לפני היציאה ממצרים, וככל עם ישראל מאוחר יותר, ונשמותיהם תהיינה ראויות ומוכנות להפגנת מעמד הר סיני במלוא ערכו, והנחלתו לכל צאצאיהם לאורך כל הדורות. ע"כ.

א"ה. נכון הדבר שאע"פ שמוכן מאליו שמכת בכורות לא נועדה לפגוע בבכורי ישראל, מכל מקום מצאנו לשונות בחז"ל שהם נפדו. אבל גם בכורי ישראל שלא שהו בבתי מסומנים בדם ניצלו. שמעתי בשם אחד מגדולי ה'חסידות' שהקב"ה ירד על מצרים ואמר 'אני ראשון'²⁴ ואז בטלו כל ה'ראשונים' האחרים, והצלת בכורי ישראל היא בגדר נס. מכל מקום ברור שגם למאן דאמר שצפורה מלה את גרשום, לא ריחפה עליו סכנת מכת בכורות.

יח ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפְרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחֵר שְׁלוּחִיָּה:

הרב אברהם ויסבלום תורת הטעמים עמ' רט

אם נפסק וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפְרָה, אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחֵר שְׁלוּחִיָּה²⁵: תהיה המשמעות שצפורה הייתה אשת משה אחר שילוחיה מבעלה הראשון. לכן צריך להקפיד על פיסוק הטעמים: וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפְרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה / אַחֵר שְׁלוּחִיָּה:

יח ה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנֶה שֵׁם הָרֶ הָאֱלֹהִים: כך גרס הרו"ה (רי וולף היידנהיים) ועוד [ויש גורסים אל-הַמִּדְבָּר ראה תורת הקורא רשימת כ"י], ולפי זה הפיסוק הוא אֶל־הַמִּדְבָּר, אֲשֶׁר־הוּא חֲנֶה שֵׁם הָרֶ הָאֱלֹהִים: וביאורו: יתרו בא אל המדבר אשר משה חונה שם [אצל] הָרֶ הָאֱלֹהִים: וכן הוא בתרגום יונתן לְוַת מֹשֶׁה לְמִדְבָּרָא דְּהוּא שְׂרִי תַמָּן סְמִיָּה לְטוּוּרָא דְּאַתְגָּלִי עֲלֹי יִקְרָא דִּי לְמֹשֶׁה מִן שִׁירֵיָא:

²² אולי יותר מאחד! העמימות של הסיפור פותחת פתח להרבה אפשרויות.

²³ מכאן שצפורה מתאימה לאמירה של חז"ל: בזכות (או: בשכר) נשים צדקניות נגאלו בני ישראל ממצרים (סוטה יא ע"ב ועוד). ברור שבמעשה זה היא עצמה הופכת לחלק אינטגרלי של עם ישראל.

²⁴ לשון המקרא בשני מקומות בישעי'

²⁵ א"ה: כמדומה שאין זו טעות נפוצה, אין זה מצוי שלא עוצרים באתנח. אבל יתכן אצל קוראים שלא שמים לב לטעם, ורק 'מעבירים את זה' או בקריאת שנים מקרא ללא תשומת לב לטעמים.

אבל בכתבי יד מדויקים מפוסק **אֶל־הַמִּדְבָּר** אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה שֵׁם / הָרַ הָאֱלֹהִים: וביאורו ככפילות: אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה שֵׁם, [אל] הָרַ הָאֱלֹהִים:

וכן הוא בתרגום אונקלוס לַמִּדְבָּרָא, דְּהוּא שְׁרִי תַמְנֹן--לְטוֹרָא דְּאַתְגָּלִי עֲלוּהִי יְקָרָא דִיִּי. ובהערה: יש מקום לומר שהמחלוקת בין התרגומים תלויה במחלוקת הגרסאות בטעמים, כלומר או שאחד מן התרגומים גרם לשינוי גרסת הטעמים, או להיפך. **ע"כ תורת הטעמים** א"ה הובהר אצלנו די שגרסת המתיגה זקף היא מלאכותית, כלומר המצאה של רוו"ה. גם גרסת הזקף הגדול אינה נכונה. אני מביא כאן את חילופי הגרסה בתורת הקורא.

י"ח ה': אֶל־הַמִּדְבָּר / (אֶל־הַמִּדְבָּר) / (אֶל־הַמִּדְבָּר)

ברביע – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ד ט"ה, ס"א ס"ב ס"ד ס"ה ס"ז
ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ז, א"ו. ~ ובדפוס:
ברויאר.

בזקף גדול – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו.

בקדמא זקף קטן – בכתבי היד: ס"ו ס"ח ס"ט, א"א א"ב א"ג א"ד
א"ה א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג^כ, קורן. ~
וכן הוא בעין הקורא.

אע"פ שידידנו בעל תורת הקורא מציג כמה כ"י עם טעם המתיגה, עדיין אפשר להגדירו הטעמה מלאכותית, כי נראה שרוו"ה בחר בנוסח זה מאילוף שלא יכול להטעים ז"ג, ואת נוסח הרביע לא הכיר. אשר למחלוקת בין התרגומים, זו מחלוקת פרשנית, וכנראה לא הושפעה מהטעמים.

תַּן לְחֶכֶם וְיִחְכְּם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺